

بررسی نقش توسعه آموزش‌های تعلیمات عمومی در اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده

محمد جعفر قاسمی^۱

دکتر محمد جواد لیاقت‌دار^۲

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تأثیر تحصیلات دوره تعلیمات عمومی بر تنظیم خانواده در شهرستان الیگودرز بوده است که در این پژوهش ضمن مقایسه تعداد فرزندان در خانواده‌ها و با توجه به سطوح تحصیلی والدین آنان اثربخشی تحصیلات در حد تعلیمات عمومی در کاهش بعد خانواده مورد بررسی قرار گرفته است.

روش تحقیق از نوع توصیفی است. جمع‌آوری داده‌های مورد بررسی از طریق بررسی اسناد و مدارک موجود و با مراجعه به پرونده‌های تربیتی دانش‌آموزان مقطع متوسطه استخراج گردید. جامعه آماری در این پژوهش والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه و نمونه مورد بررسی بصورت تصادفی از بین آنان انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته است. بین تعداد فرزندان در خانواده‌هایی که والدین با یکی از آنها حداقل از تحصیلات دوره تعلیمات عمومی برخوردار بوده‌اند مقایسه صورت گرفته و در این مقایسه در مواردی اثر افزایش تحصیلات (تعلیمات عمومی و بالاتر) نیز مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی‌های بعمل آمده توسط آزمونهای t و مجذور خی دو (χ^2) با نرم‌افزار SPSS نتایج پژوهش را به شرح زیر مشخص نموده است.

تحصیلات والدین در حد تعلیمات عمومی و یا بالاتر در کاهش تعداد فرزندان مؤثر بوده است و هر چه بر میزان تحصیلات افزوده شده بر میزان تأثیر افزوده شده است. به علاوه تحصیلات مادر در حد تعلیمات عمومی و یا بالاتر در کاهش تعداد فرزندان تأثیر بیشتری نسبت به پدر داشته است.

^۱ عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد الیگودرز

^۲ استادیار دانشگاه اصفهان

مقدمه

تعلیم و تربیت بویژه تعلیمات رسمی به جهت تأثیر متقابل با رشد و توسعه همه جانبه در جوامع امروزی در بین تمامی ملل مورد توجه قرار گرفته است. در این میان از یک طرف، تعلیمات عمومی با هدف فراهم‌سازی اطلاعات، دانش و نگرش مناسب برای عموم افراد و نیز به عنوان مبنای تربیت آحاد جامعه در مراحل بعد از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

از طرف دیگر، داشتن نگرش مناسب در مورد لزوم کنترل جمعیت و رابطه این موضوع با رشد توسعه پایدار در جوامع مختلف جنبه همگانی داشته و شهروندان را برای ورود به جامعه آماده می‌کند.

توجه به جمعیت و مسائل مربوط به رشد بی‌رویه جمعیت یکی از مسائل عمده بشر در عصر حاضر است عظمت این مشکل زمانی که مسأله در چارچوب کشورها در حال توسعه و امکانات محدود آنها برای رشد و توسعه همه جانبه ارزیابی شود، بیشتر هویدا می‌گردد. چه در این کشورها عدم امکانات موجب توسعه نیافتگی و توسعه نیافتگی خود باعث کاهش امکانات و فقر خواهد شد.

ولادت، مرگ و میر و مهاجرت متغیرهایی هستند که ترکیبات مختلف آنها سبب افزایش یا کاهش جمعیت می‌شوند. در گذشته میزان مولید و مرگ و میر هر دو در حداکثر ممکن در جمعیت جریان داشت و تعداد مرگها گاهی آنقدر زیاد بود که بر تعداد مولید فزونی می‌گرفت و در نتیجه جمعیت کره زمین با سرعت اندک افزایش می‌یافت. با صنعتی شدن جوامع و پیشرفتهای سریع علوم و فنون در امور بهداشتی درمانی، (کشف آنتی‌بیوتیکها و واکسنها) میزان مرگ و میر به شدت کاهش یافت در حالیکه میزان باروری همچنان در سطح بالایی قرار داشت به منظور جلوگیری از رشد بی‌رویه جمعیت و ایجاد تعادل در این زمینه کنترل باروری ضرورت یافته و هم‌اکنون تحت عنوان برنامه تنظیم خانواده در ممالک مختلف به آن عمل شده و به ملتها آموزش داده می‌شود. نتایج و آثار این برنامه‌ها

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

در سطح جوامع منعکس و به میزان آگاهی‌ها و دانش ملت‌ها و بهبود سطح نگرش آنها به این امور بستگی دارد.

این پژوهش به منظور بررسی تأثیر تحصیلات دوره تعلیمات عمومی بر تنظیم خانواده در شهرستان الیگودرز انجام شده است. و پژوهش حاضر به همین منظور در پی آن بوده است تا نقش تحصیلات رسمی بویژه در حد تعلیمات عمومی را در تنظیم خانواده بررسی نماید.

امروزه رشد بی‌رویه جمعیت و عدم هماهنگی آن با توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و آثار مخرب آن بر محیط زیست و منابع طبیعی، از جمله مسائلی است که توجه عمیق سیاستگذاران و برنامه‌ریزان کشورهای جهان بخصوص کشورهای در حال توسعه را طلب می‌کند.

گذشته از رابطه رشد بی‌رویه جمعیت و تخریب محیط زیست، بی‌سوادی و فقر از عوامل عمده عقب‌ماندگی است. بخصوص که بی‌سوادی و فقر و بیکاری و آلودگی محیط زیست خود نشأت گرفته از جمعیت نامناسب و کمبود امکانات است.

رشد نامناسب جمعیت یکی از موانع توسعه پایدار و باعث عقب‌ماندگی است و عدم توسعه و عقب‌ماندگی خود باعث افزایش جمعیت می‌گردد. با توجه به اینکه مناسب‌ترین حد و مقدار جمعیت تاکنون تعریف نشده است (گروه‌های مختلف نظرات متفاوتی در این زمینه داشته‌اند) ولی طرح مسائل ناشی از ازدیاد نفوس سبب می‌شود تا اندازه جمعیت و تعداد آن به حالت مناسب هدایت گردد.

به فراموشی سپردن نظم جمعیتی، تمدنها را به خطر می‌اندازد و کشورها را به دام جمعیتی گرفتار می‌آورد و به دنبال آن قحطی و از بین رفتن جنگل‌ها، آلودگی محیط زیست، تنش‌های بین‌المللی، انحرافات اجتماعی و سایر جریانات نامطلوب در جامعه گسترش می‌یابد. (شیخی، ۱۳۷۳)

بررسی نقش توسعه آموزشهای تعلیمات عمومی ...

مؤثرترین راه برای جلوگیری از رشد سریع و بی‌رویه جمعیت برنامه‌ریزیهای است که تحت عنوان برنامه‌های تنظیم خانواده در اکثر نقاط جهان پذیرفته شده است و در جوامعی که مشکل کمبود شدید جمعیت به علت رشد منفی مواجه می‌باشند برنامه‌ها متفاوت از کشورهایی است که نرخ زاد و ولد بالا دارند و با افزایش انفجار آمیز جمعیت مواجه‌اند.

در کشورهای توسعه یافته که از سطح آموزشی عمومی و همگانی بالایی برخوردارند رشد جمعیت بسیار کمتر و در مواردی نظیر سوئد و آلمان صفر و حتی منفی است. نقش تعلیمات عمومی در نظام آموزشی رسمی نیز ارائه حداقل بینش و دانش لازم برای تمامی افراد جامعه در زمینه‌های مختلف برای زندگی در دنیای متغیر است و تلاش می‌کند تا فرد به شناخت بهتری از جامعه و متقاضیان ضروری برای ورود به زندگی اجتماعی ناآشنا شود.

بطور کلی دوره تعلیمات عمومی دوره‌ای بسیار مهم از مقاطع تحصیلی و آموزشی است که جنبه رسمی نیز دارد و باید اهداف و سیاستهای مختلف برنامه‌ریزی اجتماعی در آن ملحوظ شده و در این زمینه عملکرد قابل قبولی داشته باشد.

توجه به مسئله جمعیت و رشد سریع و انفجار آمیز آن هم‌اکنون مسائلی است که در تمامی جوامع کم و بیش مورد توجه قرار گرفته است و برنامه‌ریزیها برای توسعه همه جانبه را در کشورهای مختلف عمیقاً تحت تأثیر قرار داده است. به منظور کسب موفقیت در برنامه‌های توسعه و تداوم و جامع‌نگری در این رابطه، لزوم توجه به مسأله جمعیت و برنامه‌های تنظیم خانواده بیش از پیش ضرورت یافته تا از یک طرف در زمینه‌های رفاه نسبی و تناسب امکانات و بودجه اقتصادی و تعداد فرزندان و تأمین سلامت جسمی و روانی و تربیتی فرزندان در خانواده فراهم گردد و از طرف دیگر ایجاد توازن بین جمعیت کلی و امکانات و منابع در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح جامعه برقرار شود.

دوره تعلیمات عمومی شامل دو مرحله‌ای آموزش ابتدائی و راهنمایی تحصیلی در نظام آموزشی بوده و اهداف و محتوای آموزشی و پرورشی آن برای عموم یکسان است در این دوره بدون توجه به جنس و سن دانش‌آموزان و مقتضیات محلی و فرهنگی به آموزش و پرورش کلیه افراد اهتمام می‌شود. در تدوین محتوای دروس در مراحل آموزش عمومی عنایت به مطالبی است که آموختن آنها برای آحاد مردم الزامی است. اهداف تربیتی در دوره تعلیمات عمومی متوجه تعلیم و آموزش ضرورتها و واقعیت‌های زندگی فردی و اجتماعی با کاربرد همگانی و مورد استعمال عام که تحقق آنها در همه‌ی افراد لازمه‌ی شرکت مؤثرشان در زندگی اجتماعی بوده وجه تسمیه تعلیمات عمومی به تعلیمات اجباری هم ناشی از نقش اسامی و مهمی است که در ایجاد نظم مطلوب در روابط فرد با محیط طبیعی و اجتماعی به عهده دارد. (شکوهی، ۱۳۶۵)

هدف این پژوهش با توجه به نقشی که نظام آموزشی بویژه در دوره تعلیمات عمومی دارد، تعیین میزان تأثیر این حد از آموزش در والدین و بازده نظام آموزشی درباره‌ی این رویداد مهم یعنی تنظیم خانواده است.

از آنجا که اصطلاح تنظیم خانواده یا برنامه‌ریزی برای خانواده در دهه‌های اخیر برای اطلاق به گونه‌ای از سیاست جمعیتی به کار می‌رود و بویژه در کشورهای جهان سوم امروزه به دلیل دارا بودن بار معنایی مثبت مبنی بر اراده و اختیار انسان در اقدام به کاهش ابعاد خانواده و به عنوان توجیه‌گر مفهوم تحدید موالید به منظور ایجاد تناسب میان امکانات خانواده و جامعه با تعداد جمعیت آنها کاربرد وسیعی پیدا کرده است. (تقوی، ۱۳۷۵)

هدف دیگر این پژوهش جلب توجه و افزایش آگاهی‌های مفید نسبت به برنامه‌ریزی‌های مورد نیاز برای جلوگیری از افزایش بی‌رویه جمعیت و گسترش و تعلیم برنامه‌های تعلیمات عمومی و با محتوای مفید و مناسب برای ایجاد نگرش صحیح در مورد تعداد فرزندان خانواده‌ها بوده است. در این پژوهش به طور کلی

بررسی نقش توسعه آموزشهای تعلیمات عمومی ...

تأثیر تحصیلات والدین در حد تعلیمات عمومی بر تنظیم خانواده در شهرستان الیگودرز از طریق بررسی فرضیات زیر مورد بررسی قرار گرفته است:

۱- در خانواده‌هایی که والدین حداقل از تحصیلات عمومی برخوردارند تعداد فرزندان کمتر است.

۲- در خانواده‌هایی که پدر حداقل از تحصیلات دوره تعلیمات عمومی برخوردار است تعداد فرزندان کمتر است.

۳- در خانواده‌هایی که مادر حداقل از تحصیلات دوره عمومی برخوردار است تعداد فرزندان کمتر است.

روش

به منظور بررسی این فرضیات از جامعه آماری که شامل والدین کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه شاغل به تحصیل در شهرستان الیگودرز بوده‌اند، نمونه‌ای شامل ۱۷۰۰ نفر از آنان بصورت تصادفی انتخاب گردیدند داده‌های مورد نیاز شامل سطح سواد والدین و تعداد فرزندان از پرونده‌های تربیت دانش‌آموزان که معمولاً با دقت تکمیل می‌شوند، استخراج و ثبت گردیدند. به عبارت دیگر، اطلاعات مورد نیاز بطور مستقیم از منابع دست اول استخراج گردیده‌اند.

در تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم‌افزار spss و آزمون t برای مقایسه میانگین تعداد فرزندان خانواده و از آزمون مجذور خی (χ^2)، به منظور بررسی رابطه بین تعداد فرزندان با توجه به تحصیلات آنها استفاده گردیده است.

یافته‌ها

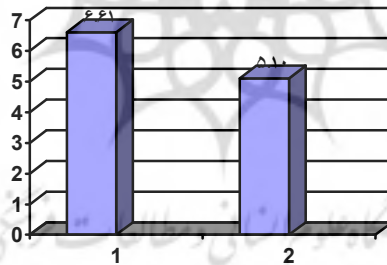
فرضیه شماره ۱: در خانواده‌هایی که والدین حداقل از تحصیلات دوره تعلیمات عمومی برخوردارند تعداد فرزندان کمتر است.

جدول شماره ۱: مقایسه تعداد فرزندان خانواده‌ها با توجه به میزان تحصیلات والدین

p	t	انحراف معیار	میانگین	میزان تحصیلات والدین
۰/۰۰۰	t=۵/۷۱	۱/۹۸	۶/۶۱	پدر و مادر هر دو کمتر از سوم راهنمائی
		۱/۷۹	۵/۱۰	پدر و مادر هر دو سوم راهنمائی

تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌ها از لحاظ آماری معنی‌دار بوده، به عبارت دیگر، میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌هایی که پدر و مادر هر دو از تحصیلات کمتر از سوم راهنمائی برخوردار بوده‌اند بیشتر از خانواده‌هایی است که والدین هر دو در حد تعلیمات عمومی (سوم راهنمائی) تحصیلات داشته‌اند.

نمودار شماره ۱: مقایسه میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌ها با توجه به میزان تحصیلات والدین

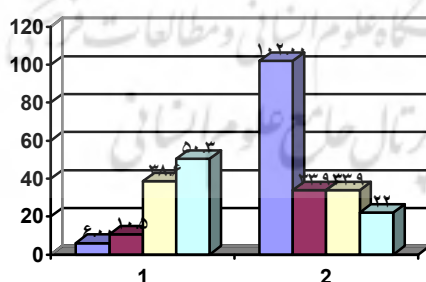

جدول شماره ۲: ارتباط بین تعداد فرزندان و میزان تحصیلات والدین

میزان تحصیلات والدین	تعداد فرزندان	۱-۲	۳-۴	۵-۶	بیشتر از ۶	جمع
پدر و مادر کمتر از سوم راهنمایی	۶	۱۰۵	۳۸۷	۵۰۴	۱۰۰۲	
	%۶	%۱۰/۵	%۳۸/۶	%۵۰/۳	%۹۴/۴	
پدر و مادر هر دو سوم راهنمایی	۶	۲۰	۲۰	۱۳	۵۹	
	%۱۰/۲	%۳۳/۹	%۳۳/۹	%۲۲	%۵/۶	

نتایج جدول نشان می‌دهد که ۸۸/۹ درصد از خانواده‌هایی که میزان تحصیلات والدین هر دو کمتر از سوم راهنمایی می‌باشد تعداد فرزندان آنها ۵ نفر و بیشتر است در حالیکه ۵۳/۹ درصد از خانواده‌هایی که والدین هر دو از تحصیلات سوم راهنمایی برخوردار بوده‌اند، تعداد فرزندان آنها ۵ نفر و بیشتر بوده است. همچنین در حالیکه در خانواده‌هایی که تحصیلات والدین کمتر از سوم راهنمایی است تنها ۱۱/۱ درصد دارای ۴ فرزند و کمتر بوده‌اند، در خانواده‌هایی که والدین در حد سوم راهنمایی تحصیلات داشته‌اند ۴۴/۱ درصد دارای ۴ فرزند و کمتر بوده‌اند. به عبارت دیگر در خانواده‌هایی که تحصیلات والدین کمتر از سوم راهنمایی است تعداد فرزندان معمولاً چهار فرزند یا بیشتر است.

نمودار شماره ۲: ارتباط بین تعداد فرزندان و میزان تحصیلات والدین

فرضیه شماره ۲: در خانواده‌هایی که پدر حداقل از تحصیلات دوره ابتدائی عمومی برخوردار است تعداد فرزندان کمتر است.

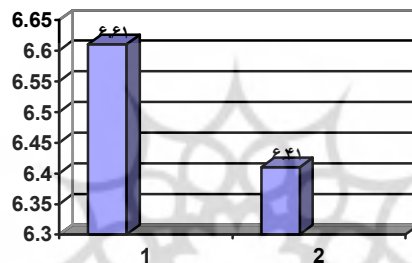
فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

جدول شماره ۳: مقایسه میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌ها با توجه به میزان تحصیلات والدین

p	t	انحراف معیار	میانگین	میزان تحصیلات والدین
.۰۲۶۴	t=۱/۱۲	۱/۹۸	۶/۶۱	پدر و مادر هر دو کمتر از سوم راهنمایی
		۱/۹۷	۶/۴۱	پدر سوم راهنمایی و مادر کمتر از سوم راهنمایی

در این مقایسه تفاوت مشاهده شده بسیار اندک است بطوری که از نظر آماری معنی‌دار نمی‌باشد.

نمودار شماره ۳: مقایسه میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌ها با توجه به میزان تحصیلات والدین

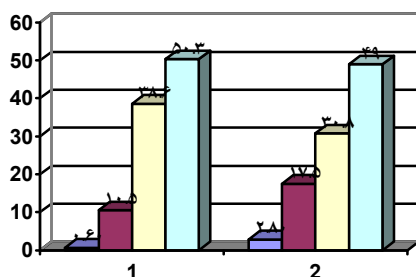

جدول شماره ۴: ارتباط بین مقدار فرزندان و تحصیلات والدین

جمع	بیشتر از ۶	۵-۶	۳-۴	۱-۲	تعداد فرزندان میزان تحصیلات والدین
۱۰۰۲	۵۰۴	۳۸۷	۱۰۵	۶	پدر و مادر کمتر از سوم راهنمایی
%۸۷/۵	%۵۰/۳	%۳۸/۶	%۱۰/۵	%۶	پدر سوم راهنمایی و مادر کمتر از سوم راهنمایی

نتایج جدول نشان می‌دهد که رابطه‌ی معنی‌داری بین دو متغیر وجود دارد. این جدول نشان می‌دهد ۲۰/۳ درصد از خانواده‌هایی که میزان تحصیلات پدر سوم راهنمایی و مادر کمتر از سوم راهنمایی است دارای چهار فرزند و کمتر هستند در جائیکه در خانواده‌هایی که والدین هر دو از تحصیلات کمتر از سوم راهنمایی برخوردار بوده‌اند تنها ۱۱/۱ درصد دارای ۴ فرزند کمتر هستند.

نمودار شماره ۴: ارتباط بین تعداد فرزندان و تحصیلات والدین

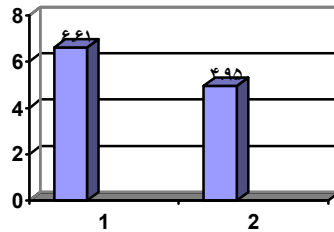

فرضیه شماره ۳: در خانواده‌هایی که مادر حداقل از تحصیلات دوره تعلیمات عمومی برخوردار است تعداد فرزندان کمتر است.

جدول شماره ۵: مقایسه میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌ها با توجه به میزان تحصیلات والدین

p	t	انحراف معیار	میانگین	میزان تحصیلات والدین
.۰/۰۰۰	t=۴/۰۶	۱/۹۸	۶/۶۱	پدر و مادر هر دو کمتر از سوم راهنمایی
		۱/۳	۴/۹۵	مادر سوم راهنمایی و پدر کمتر از سوم راهنمایی

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای α درصد بزرگتر است بنابراین تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌ها از لحاظ آماری معنی‌دار است به عبارت دیگر، میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌هایی که والدین هر دو از تحصیلات کمتر از سوم راهنمایی برخوردار بوده‌اند، بیشتر از میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌هایی است که پدر کمتر از سوم راهنمایی و مادر در حد سوم راهنمایی تحصیلات داشته‌اند.

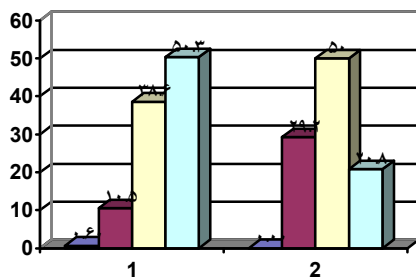
جدول شماره ۶: ارتباط بین تعداد فرزندان و تحصیلات والدین

میزان تحصیلات والدین	۱-۲	۳-۴	۵-۶	بیشتر از ۶	جمع
پدر و مادر کمتر از سوم	۶	۱۰۵	۳۸۷	۵۰۴	۱۰۰۲
راهنمایی	٪۶	٪۱۰/۵	٪۳۸/۶	٪۵۰/۳	٪۹۴/۴
مادر سوم راهنمایی پدر	۰	۷	۱۲	۵	۲۴
کمتر از سوم راهنمایی	٪۰	٪۲۹/۲	٪۵۰	٪۲۰/۸	٪۲/۳

با توجه به اینکه X^2 محاسبه شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای یک درصد بزرگتر است بنابراین دو متغیر مستقل از یکدیگر نمی‌باشند. به عبارت دیگر بین دو متغیر رابطه‌ای معنی‌دار وجود دارد.

نتایج جدول فوق‌الذکر نشان می‌دهد که ۹۲/۲ درصد از خانواده‌هایی که تنها مادر از تحصیلات سوم راهنمایی برخوردار بوده است، دارای چهار فرزند و کمتر بوده‌اند. درحالی‌که در خانواده‌هایی که والدین هر دو از تحصیلات کمتر از سوم راهنمایی برخوردار بوده‌اند تنها ۱۱/۱ درصد دارای چهار فرزند و کمتر بوده‌اند. همچنین در حالیکه ۵۰/۳ درصد از خانواده‌هایی که والدین هر دو از تحصیلات کمتر از سوم راهنمایی برخوردار بوده‌اند بیشتر از ۶ فرزند داشته‌اند، تنها ۲۰/۸ درصد از خانواده‌هایی که تنها مادر از تحصیلات سوم راهنمایی (تعلیمات عمومی) برخوردار بوده است بیشتر از ۶ فرزند داشته‌اند.

نمودار شماره ۶: ارتباط بین تعداد فرزندان و تحصیلات والدین

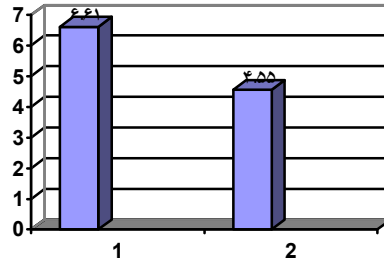

نتایج تحقیق همچنین نشان می‌دهد علاوه بر آنکه تحصیلات مادر در حد تعلیمات عمومی در کاهش حجم خانواده تأثیر بیشتری نسبت به پدر داشته است. هر چه میزان تحصیلات مادر افزایش یافته، تأثیر آن نیز بیشتر گردیده است. به علاوه از مقایسه تعداد فرزندان در خانواده‌هایی که والدین هر دو از تحصیلات کمتر از تعلیمات عمومی برخوردار بوده‌اند با خانواده‌هایی که فقط مادر از تحصیلات در حد تعلیمات عمومی و بیشتر برخوردار بوده است نتایج زیر مشاهده گردیده است.

جدول شماره ۷: مقایسه میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌ها با توجه به میزان تحصیلات

p	t	انحراف معیار	میانگین	میزان تحصیلات والدین
۰/۰۰۰	t=۱۶/۵۶	۱/۹۸	۶/۶۱	پدر و مادر هر دو کمتر از سوم راهنمایی
		۱/۴۸	۴/۵۵	پدر کمتر از سوم راهنمایی مادر سوم راهنمایی و بیشتر

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که تفاوت مشاهده شده از لحاظ آماری معنی‌دار بود. به عبارت دیگر، میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌هایی که فقط مادر در حد تعلیمات عمومی و بیشتر تحصیلات داشته است بسیار کمتر از میانگین تعداد فرزندان در خانواده‌هایی است که پدر و مادر هر دو کمتر از تعلیمات عمومی تحصیلات داشته‌اند.

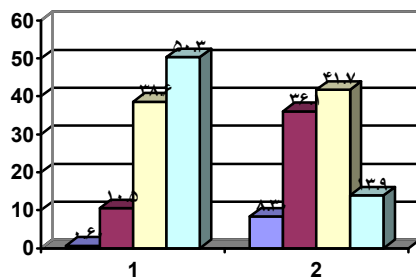

جدول شماره ۸: ارتباط بین تعداد فرزندان و تحصیلات والدین

میزان تحصیلات والدین	تعداد فرزندان				
	۱-۲	۳-۴	۵-۶	بیشتر از ۶	جمع
پدر و مادر کمتر از سوم راهنمایی	۶	۱۰۵	۳۸۷	۵۰۴	۱۰۰۲
	٪۶	٪۱۰/۵	٪۳۸/۶	٪۵۰/۳	٪۹۶/۵
پدر کمتر از سوم راهنمایی مادر سوم راهنمایی و بیشتر	۳	۱۳	۱۵	۵	۳۶
	٪۸/۳	٪۳۶/۱	٪۴۱/۷	٪۱۳/۹	٪۳/۵

با توجه به اینکه X^2 محاسبه شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای یک درصد بزرگتر می‌باشد بنابراین دو متغیر مستقل از یکدیگر نمی‌باشند. به عبارت دیگر بین دو متغیر رابطه‌ای معنی‌دار وجود دارد.

نتایج جدول نشان می‌دهد در حالیکه فقط ۱۱/۱ درصد از خانواده‌هایی که والدین هر دو از تحصیلات کمتر از سوم راهنمایی برخوردار بوده‌اند دارای چهار فرزند و کمتر بوده‌اند، ۴۴/۴ درصد از خانواده‌هایی که فقط مادر از تحصیلات سوم راهنمایی و بیشتر بوده‌اند دارای چهار فرزند و کمتر بوده‌اند و در اینجا مشخص می‌شود که با افزایش سواد مادر تعداد فرزندان در خانواده بشدت کاهش یافته است.

بحث و نتیجه گیری

الف) فرضیه‌ی شماره ۱: در خانواده‌هایی که والدین حداقل از تحصیلات

دوره تعلیمات عمومی برخوردارند تعداد فرزندان کمتر است.

نتایج بدست آمده در مورد این فرض مشخص نمود که تحصیلات والدین

در حد تعلیمات عمومی در کاهش تعداد فرزندان مؤثر بوده است و هنگامی که

میزان تحصیلات بالاتر از تعلیمات عمومی نیز دخالت داده شده بر اساس هر دو

آزمون t و مجذور خی این تأثیر بسیار شدیدتر نمایان گردیده است.

خادمیان (۱۳۶۹)، نیز در تحقیق خود به نتایج رسیده که هر چه سطح

تحصیلات واحدهای مورد پژوهش و یا تحصیلات همسرانشان بالاتر می‌رفت،

نگرش موافق نسبت به تنظیم خانواده افزایش یافته است.

از دستاوردهای مهم تحصیلات برای مرد و زن بویژه در محیطهای سنتی

این است که سواد ضمن افزایش آگاهی محیط فرهنگی مناسب برای طرح سؤالات

مهمی مانند بعد خانواده و اقدام به کنترل موالید با صراحت بیشتری مورد بحث

قرار می‌گیرد.

ب) فرضیه‌شماره ۲: در خانواده‌هایی که پدر حداقل از تحصیلات دوره

تعلیمات عمومی برخوردار است تعداد فرزندان کمتر است.

نتایج بدست آمده در مورد این فرض بر اساس آزمون t مشخص نمود که تحصیلات پدر در حد تعلیمات عمومی در کاهش تعداد فرزندان چندان مؤثر نبوده است و آزمون t رابطه معنی‌داری در این زمینه را نشان نمی‌دهد ولی چنانچه میزان تحصیلات بالاتر از تعلیمات عمومی نیز دخالت داده شود آنگاه تحصیلات پدر در کاهش تعداد فرزندان مؤثر واقع شده است و آزمون t رابطه‌ی معنی‌دار در این زمینه را به خوبی نشان داده است.

آزمون مجذور خی X^2 (با توجه به طبقه‌بندی خانواده‌ها از نظر تعداد فرزندان) نتایج حاصله در مورد تأثیر تحصیلات پدر، در حد تعلیمات عمومی، وجود رابطه بین تحصیلات و کاهش تعداد فرزندان را نشان داده است و هنگامیکه میزان تحصیلات بالاتر از تعلیمات عمومی نیز دخالت داده شود این تأثیر بیشتر نمایان گردیده و شدت رابطه افزایش یافته است.

هر چند نتایج به دست آمده در مورد این فرضیه در مورد کل مؤید تأیید فرضیه می‌باشد و مشخص می‌کند که میزان تحصیلات پدر در حد تعلیمات عمومی و یا بیشتر در کاهش تعداد فرزندان مؤثر است، اما نباید از نظر دور داشت که میزان مشارکت مردان در برنامه‌های تنظیم خانواده در منطقه با توجه به باورهای سنتی مخصوص به خود و نیز نگرش منفی نسبت به کنترل موالید چندان زیاد نیست و باید در آموزش‌های تنظیم خانواده به این نکته توجه بیشتری می‌شود.

ویلیام فینگر^۱ (۱۹۹۲) می‌گوید پاتز^۲ معتقد است که مردان ۵۰ درصد فراموش شده برنامه‌های تنظیم خانواده هستند. آنچه از گفته ایشان نتیجه می‌گیریم این است که مردان باید بیشتر در برنامه‌های تنظیم خانواده نقش داشته و به کار گرفته شوند. (حسینی جلی، ۱۳۷۴)

^۱ William finger

^۲ potts

بررسی نقش توسعه آموزشهای تعلیمات عمومی ...

مطالعاتی که در مورد خانواده و تنظیم فاصله بین مولید تاکنون انجام گرفته بیشتر بر نقش زنان تأکید داشته است و از نقش مردان بویژه در جهان سوم که دارای باورهای فرهنگی و سنتی مخصوص به خود هستند و به عنوان رئیس خانواده بر خانواده نیز مسلطند بحث چندانی به میان نیامده است.

عدم اعتقاد بی تفاوتی نتیجه عدم توجه و آگاهی به ضرورت و فواید برنامه‌هاست و زندگی خانوادگی یک پدیده مشترک بین زن و مرد است که هر دو باید در رعایت مصالح آن مساعد نمایند.

ج) فرضیه شماره ۳: در خانواده‌هایی که مادر حداقل از تحصیلات دوره تعلیمات عمومی برخوردار است تعداد فرزندان کمتر است.

نتایج بدست آمده در این فرضیه نیز نشان می‌دهد که طبق هر دو آزمونه‌های t و مجذور خی تحصیلات مادر در حد تعلیمات عمومی در کاهش تعداد فرزندان در مقایسه با خانواده‌هایی که مادر فاقد این حد از تحصیلات بوده است مؤثر است و هنگامی که میزان تحصیلات بالاتر از تعلیمات عمومی نیز دخالت داده شده این تأثیر بسیار بیشتر نمایان گردیده و شدت رابطه افزایش یافته است.

موضوعی که لازم است مورد توجه قرار گیرد این است که تحصیلات مادر در کاهش تعداد فرزندان تأثیر بیشتری نسبت به تحصیلات پدر در این زمینه داشته است.

شاید یکی از عوامل مهم این باشد که تحصیل باعث می‌شود سن ازدواج به تأخیر بیفتد و سالهای باروری کاهش یابد و نیز آگاهی‌های لازم در مورد تنظیم خانواده نیز بیشتر فراهم می‌شود. (ضیائی، ۱۳۷۰)

از آنجا که جنس مؤنث است که قابلیت باروری و زایمان نوزاد و غالباً تغذیه و نگهداری و مراقبت از او را بعهده دارد لذا انگیزه‌ی بیشتری در جهت کنترل این قابلیت در زنها ایجاد شده است.

همچنین از آنجا که تحصیلات فرصت اشتغال در خارج از خانه با داشتن تعداد زیاد فرزندان ممکن نباشد و بالاخره در این مورد باید اشاره کرد که افزایش سواد در تحصیلات مادر، درک و فهم و نگرش او را در مورد تعداد مورد قبول فرزندان و تنظیم خانواده تغییر داده و باعث می‌شود اطلاعات مورد نیاز در این مورد برای وی به نحو بهتری فراهم آید.

نتایج کلی بدست آمده در مورد تأثیر میزان تحصیلات والدین بر تعداد فرزندان مشخص نموده است که تحصیلات پدر یا مادر در حد تعلیمات عمومی نیز دخالت داده شود بر اساس هر دو آزمون t و مجذور خی دو بر مقدار این تأثیر افزوده شده و شدت رابطه افزایش پیدا کرده است.

اگر لزوم توجه به مسأله جمعیت درک شود باید اقدامات لازم به منظور ایجاد نگرش مناسب در این زمینه انجام پذیرد و این رسالتی سنگین است که در درجه اول نهاد تعلیم در تربیت و نظام آموزش رسمی باید عهده‌دار آن باشد. فیاگ‌بی^۱ (۱۹۹۸) در گزارش تشریحی خود در مورد سوادآموزی و آموزش تنظیم خانواده در مناطق روستائی فانا نیاز به آموزش باروری را در مناطق روستائی مذکور را یادآوری می‌کند. وی ملاحظه می‌کند موفقیت در سواد آموزش گروه بزرگسالان، زمینه را برای اطلاعات در مورد تنظیم خانواده و افزایش سواد فراهم می‌کند و تسهیلات سوادآموزی خصوصاً در مورد زنان به عنوان واسطه‌های اطلاعاتی در این مورد عمل می‌کنند.

بنابراین آموزش و پرورش به عنوان مهمترین عامل می‌تواند اطلاعات مربوط به مسائل جمعیتی را در افراد بالا ببرد و بهترین مقطع سنی برای آموزش این مفاهیم (با محتوای مناسب با سنین مختلف) و فراهم نمودن زمینه مناسب برای درک اهمیت جمعیت متعادل، با توجه به ضرورت این موضوع در عصر ما،

¹ flageby

بررسی نقش توسعه آموزش‌های تعلیمات عمومی ...

سنینی است که دانش‌آموزان دوره‌های مختلف تحصیلات رسمی را طی می‌کنند و بویژه اگر اهداف دوره‌ی تعلیمات عمومی مبنی بر آموزشی و ضرورت‌های مورد نیاز فرد برای ورود به جامعه و زندگی در جهت مطالب فردی و اجتماعی به خوبی درک شود در برنامه‌ریزی‌های آموزش درسی بطور جدی‌تری مدنظر برنامه‌ریزان قرار خواهد گرفت.

همانطور که نهادهای آموزش رسمی از هنجارها و فرهنگ جامعه بطور کلی تأثیرپذیرتر و وظیفه ایجاد تغییرات متناسب با نیازها در آداب و رسوم و فرهنگ را بر عهده دارد به عبارت دیگر آموزش و پرورش از جمله نهادهایی است که در ساخت و باورهای جامعه (از جمله نگرش عمومی مناسب نسبت به جمعیت)، تغییرات وسیعی را می‌تواند ایجاد نماید.

روی هم رفته می‌توان پذیرفت که آموزش و پرورش با اشاعه دانشها، نگرشها، فنون و مهارت‌های جدید در میان قاطبه‌ی مردم شیوه زندگی اجتماعی را بتدریج دگرگون می‌سازد.

آموزش و پرورش رسمی با رشد و اهمیت روزافزون خود و بعهده گرفتن وظایف جدید به کانونی برای ایجاد تغییرات مهم فرهنگی و اجتماعی تبدیل گردیده است.

یکی از عوامل مؤثر بر باروری نرم‌های پذیرفته شده در مورد بعد خانواده در جوامع مختلف است هر اجتماعی در مورد بعد خانواده دارای نرم خاص خود است که این نرم‌ها نشان‌دهنده، تعداد فرزندان است که یک زوج می‌بایستی داشته باشند.

بنابراین با توجه به اهمیت موضوع جمعیت، باید نسبت به این مسئله از سنین پایین‌تر زمینه مساعد فکری درمورد ایجاد باورها و نگرش منطقی در مورد درک و قبول نرم متناسب بعد خانواده، متناسب با امکانات تربیتی، اقتصادی و روانی در خانواده و جامعه از طریق مدارس فراهم گردد.

با توجه به اهداف دوره تعلیمات عمومی، برای جلوگیری از رشد بی‌رویه جمعیت، برای جلوگیری از رشد بی‌رویه جمعیت، آموزش مسائل جمعیتی به عنوان یک برنامه درازمدت در نظام آموزشی کشور می‌تواند جزء مهمی از اقدامات بشمار رود.

هدف آموزشی مزبور باید یک نوع دگرگونی در طرز فکر و تلقی دانش‌آموزان بوجود آورده و بتواند آنان را در تجزیه و تحلیل و شناخت و درک مسئولیتهای تربیتی، اقتصادی و اخلاقی انسان برای سیر بسوی کمال و قرب الهی در کانون خانواده و شناخت رابطه‌ی انسان با هستی و محیط متعادل خانواده و جامعه و اخذ تصمیم صحیح در این باره یاری نماید با بررسی نظرات علما و صاحب‌نظران آگاه به مسائل اسلامی بویژه در سالهای اخیر چنین استنباط می‌شود که اسلام بنا بر مصالح و موقیعت جامعه و خانواده را از جهت رعایت تعادل و تناسب در امور مختلف مورد تأکید قرار داده است. (در این زمینه در فصل دوم پژوهش مباحث به تفصیل مطرح گردیده است)

در سالهای اخیر و با توجه به قانون تنظیم خانواده و جمعیت، مصوب اردیبهشت ماه ۱۳۷۲ در سطح آموزش عالی مفاهیم مربوط به جمعیت و تنظیم خانواده مورد توجه قرار گرفته است. در مقطع متوسطه موضوع درسی با عنوان جامعه‌شناسی جمعیت برای رشته ادبیات و علوم انسانی در نظر گرفته شده و به وسیله کتابی که تحت همین عنوان تدوین گردیده، تدریس می‌شود که لازم است اولاً اینگونه موضوعات و کتب درسی برای سایر رشته‌های تحصیلی متوسطه نیز بعنوان موضوعی مناسب جهت افزایش آگاهی دانش‌آموزان نسبت به مسأله جمعیت گنجانده شود. ثانیاً در مقاطع پایین‌تر نیز در متون دروس مختلف مطالبی متناسب با درک و فهم و سن و سال دانش‌آموزان، با اهمیت و ضرورت به حساب آید تا نگرش متناسب با شرایط برای آنان نیز فراهم گردد. به عنوان مثال در درس ریاضیات ابتدائی و در مثالهای مربوط به چهار عمل اصلی، مسائل به نحوی

بررسی نقش توسعه آموزشهای تعلیمات عمومی ...
مطرح شوند که دانش‌آموزان متوجه رفاه اعضای خانواده و بهبود برخوردار شدن از امکانات مختلف و از جمله تحصیلی و تربیتی در خانواده‌های با ابعاد مناسب شود و بطور غیرمستقیم این موضوع را در مقایسه‌ی خانواده‌ها دریابد و باور کند.

در این رابطه حتی ممکن است بازنگری در محتوای اهداف آموزشی و کتب درسی در دوره‌های ابتدائی و راهنمائی به عنوان گامی اساسی به حساب آید.

کتابنامه

- اریش پل، (۱۳۷۳). انفجار جمعیت، ترجمه سیما روحانی، تهران، انتشارات معین.
- آشفته تهرانی، دکتر امیر، (۱۳۶۴). جامعه‌شناسی و آینده‌نگری جمعیت ایران، اصفهان، جهاد دانشگاهی.
- امانی، مهدی، (۱۳۷۷). مبانی جمعیت‌شناسی، ج ۱، تهران، انتشارات سمت.
- ایازی، سید محمدعلی، (۱۳۷۳). اسلام و تنظیم خانواده، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- بست جان، (۱۳۷۴). روشهای تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری، ترجمه دکتر حسن پاشا شریفی و دکتر نرگس طالقانی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- تقوی، نعمت‌اله، (۱۳۷۴). جامعه‌شناسی خانواده، تهران، انتشارات پیام نور.
- تقوی، نعمت‌اله، (۱۳۷۵). مبانی جمعیت‌شناسی، تبریز، انتشارات پیام نور.
- تودارو مایکل، (۱۳۶۴). توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجاد، تهران، وزارت برنامه و بودجه.
- جهانفر، محمد، (۱۳۷۶). مبانی جمعیت‌شناسی، تهران، انتشارات دهخدا، روبروی دانشگاه تهران.
- جی‌تی میلر، (۱۳۶۹). زیستن در محیط زیست، ترجمه مجید مخدوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

- حسینی جبلی، حبیب‌اله، (۱۳۷۴). بررسی تأثیر آموزش در میزان مشارکت کارگردان مرد در برنامه‌های تنظیم خانواده، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد رشته آموزش پرستاری گرایش بهداشت جامعه و مدیریت دانشکده علوم پزشکی دانشگاه تربیت مدرس.
- خادمیان، محمد حسین، (۱۳۶۹). نگرش کارگردان مرد در مورد تنظیم خانواده در کارخانجات منتخب حومه غربی شهر تهران، پایان‌نامه.
- دلاور، علی، (۱۳۶۸). روشهای تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی، انتشارات پیام نور.
- زنجانی، حبیب‌الله، (۱۳۷۱). جمعیت و توسعه، تهران، مرکز اطلاعات و تحقیقات شهری.
- سرمد، زهره، بازرگان عباس، حجازی، الهه، (۱۳۷۶). روشهای تحقیق در علوم رفتاری، انتشارات آگاه.
- شکوهی، غلامحسین، (۱۳۷۰). تعلیم و تربیت و مراحل آن، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.
- شیخی، محمدتقی، (۱۳۷۳). جامعه‌شناسی جمعیت و تنظیم خانواده، تهران، نشر دیدار.
- ضیائی، لطفاله، مجموعه مقالات دومین کنفرانس سواد بهداشت تنظیم خانواده و مرگ و میر کودکان.
- فنی، زهره، بررسی عوامل مؤثر در باروری مطالعه تطبیقی ۳ و ۱۷ تهران به راهنمایی دکتر محمد میرزائی، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد مدرسی رشته جغرافیایی انسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- عشقی، ملوک، (۱۳۶۸). خلاصه مقالات کنگره بررسی مسائل رشد جمعیت، مدیریت روابط دانشگاهی و بین‌المللی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

- بررسی نقش توسعه آموزشهای تعلیمات عمومی ...
- عمادزاده، مصطفی، (۱۳۷۷). مباحثی از اقتصاد آموزش و پرورش، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان.
- عمادزاده، مصطفی، (۱۳۶۸). خلاصه مقالات کنگره بررسی مسائل رشد جمعیت، آموزش و پرورش و رشد جمعیت، مدیریت روابط دانشگاهی و بین‌المللی دانشگاه، علوم پزشکی اصفهان.
- کتابی، احمد، (۱۳۷۰). نظریات جمعیت‌شناسی، تهران، انتشارات اقبال.
- معزی، اسداله، (۱۳۷۱). مبانی جمعیت‌شناسی، تهران، مؤسسه انتشارات آوای نور.
- معیری، محمدطاهر، (۱۳۷۱). مسائل آموزش و پرورش، انتشارات امیر کبیر، تهران.
- میرزائی، محمد، (۱۳۷۸). فصلنامه علمی پژوهشی سازمان ثبت احوال کشور شماره ۲۹ و ۳۰. پائیز و زمستان.
- وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی با همکاری صندوق کودکان سازمان ملل متحد یونیسف، (۱۳۷۷). سیمای سلامتی و توسعه در استانها، انتشارات صنوبر.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی